

Üslûpbilime Kültürel Bir Yaklaşım Doğru

Sonia Zyngierⁱⁱ, Çev.: Adem Çalışkanⁱⁱⁱ

Özet: Bu tebliğ, burada edebî-dilbilim incelemesinde en ileri nokta olarak ele alınan üslûpbilime farklı yaklaşımları tartışıyor ve bağlamsallaştırılmış bir üslûpbilimin edebiyat öğretimine olası yararlarını sunuyor. Üslûpbilimin çok can sıkıcı ve kaypak bir kavram olduğu varsayımından başlayarak, tümellerden ve mikro-dilbilimsel gözlemlerden bağlam çalışması ve onun insanın davranış, konuşma ve iletişim davranış tarzındaki etkisine nasıl taşındığını belirtiyor. Bu tebliğin temel amacı, üslûpbilimin çok rahat bir biçimde dil ve edebiyat arasına yerleştirilebileceğini, kültürel uygulama olarak metnin anlaşılmasına katkısını ve böylece kültürel, edebî ve dilbilimsel araştırmalar arasında bir köprü olarak çalışabileceğini tartışmaktır. Bu argümanı desteklemek için, üslûpbilimin görüldüğü farklı ışıklardan bazıları tartışılıyor. Tebliğ, bağlamsallaştırılmış bir pedagojik üslûpbilimi tanımlamaya yardım eden bir teorik model teklif ederek sona eriyor.

Anahtar Kelimeler: Üslûpbilim, Kültürel Araştırmalar, Edebî Farkındalık, Pedagoji.

1.GİRİŞ

Üslûpbilimi tanımlamak hemen hemen imkânsız bir iştir. Onun alanını sınırlandırmak zordur: O dilbilimsel bir disiplin midir veya edebî eleştiri ve metin değerlendirmesi midir? O, yorumlamalardaki nesnellik veya öznellik tartışmalarının üstesinden gelebilir mi? O pedagojik bir değer taşır mı? Taşırsa, nasıl? Başlangıcından, üslûpbilim tarihi tartışma ve konsensüs yokluğu ile şekillenmiştir. Bir taraftan, eğer 1899'da Meyer-Lübke onun sanat olarak dilin incelenmesi olduğunu iddia ederek üslûpbilimden kaçındıysa (Ulmann, 1966, p. 99), 1909'da, Bally, edebî eserleri araştırmasına dahil etti ve yalnızca günlük konuşmadaki anlamlı öğeleri araştırdı. Durum böyle olunca, üslûpbilim dil haritası ve edebiyat araştırmalarından kaybolmamıştır. Compagnon'un (1998, p. 179) metaforunu kullanmak gerekirse, "Üslûp, bugün küllerinden yeniden doğuyor ve güzel bir hal alıyor" (le style, aujourd'hui, renaît de ces cendres et porte beau). Gerçekten, bir asır sonra, Roy Harris'in (2000) başarısız olan bir proje, yani "üstdili geçerli kılmak için terk edilmiş ve harap teşebbüs" olarak onu tasvir etmek için daha yeni teşebbüsüne rağmen, hâlâ canlıdır. Bu saldırılar, ardı ardına gelen krizlerin ve sayısız tanımlardan biri olan tüm resmin, yani üslûpbilim tarihinin parçası olmuştur.

ⁱ İnternette indirilerek dilimize çevrilen bu tebliğ için bkz.: Sonia Zyngier, "Towards a Cultural Approach to Stylistics", *CAUCE: Revista de Filología y su Didáctica*, Nu: 24, 2001, pp. 365-380. İnternette elektronik ortamda pdf olarak da ulaşılabilen bu tebliğ için bkz.: http://cvc.cervantes.es/literatura/cauce24_21.pdf, 06.06.2012 ve <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=625302&orden=126567&info=link>, 06.06.2012. Metnin orijinalinde İngilizce dışında iki ayrı dilde daha Özet (Resumen, Résumé) yer almaktadır. Çevirenin notu: A.Ç.

ⁱⁱ Sonia Zyngier, Brezilya Federal Rio de Janeiro Üniversitesi (the Federal University of Rio de Janeiro)'nde İngilizce Doçenti ve Kültür İşleri Dernek Direktörü (Associate Director of Cultural Affairs)'dür. Halen, Şiirbilim ve Dilbilim Derneği Sekreteri (Secretary of the Poetics and Linguistics Association)'dir. The University of Liverpool'da İngiliz Edebiyatı'nda Yüksek Lisans'ını ve the University of Birmingham'da Uygulamalı Dilbilim'de Doktorasını yaptı. Özel araştırma ilgi alanları, söylem çözümlemesi ve pedagojik üslûpbilimdir.

ⁱⁱⁱ Çev.:Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, adem.caliskan@omu.edu.tr

Eğer sorunlar tanımlarda başlarsa, onun alanını ve bağlantısını belirleme vasıtası ile devam eder. Üslûpbilim dilbilime ya da edebiyat eleştirisine mi aittir? Toolan'ın (1996, p. 117) ifade ettiğine göre, "aşağı yukarı son on beş yılda birbiri ile çarpışan yeni yaklaşımların çokselsliliği, alt-disiplinler ve gündemler... meydana çıktı. Hem dilbilim hem de edebiyat eleştirisinde, vaktiyle öylesine çok sağlam ve aksi iddia edilemez ayrımların, şimdi şaşkırtıcı biçimde meydan okumak için korunmasız olduğu kabul edilmiştir." Belki, alanın ele alınmayacak kadar pek belirsiz olduğunu, fakat üslûpbilimin edebiyatta 'yakalanması zor' (elusive) (Widdowson, 1992) adı verilen şeyi sistemleştirmenin bir yöntemini önerdiği için o olmadan da yapamayacağımızı kabul etmek daha kolay olacaktır. O, esas noktaları sağlar ve kopyacı öğrenciler metin içinde yollarını yaratması gerekir. Gerçekten, üslûpbilim, değerli olarak belirli topluluklar tarafından çok değer verilen metinlerin öğretimi için çok potansiyel araç olduğunu göstermektedir (Carter & Long, 1987; Zyngier, 1994; Carter & McRae, 1996; Carter, 1997 ve diğerleri). Argümanımı desteklemek için, üslûpbilimin görüldüğü farklı ışıklardan bazısını tasvir edeceğim, büyük karşıt seslerden bazısını tartışacağım ve kavramsallaştırılmış bir pedagojik üslûpbilimi tasvir etmeye yardım eden teorik bir model sağlayacağım (Ayrıca bkz. Bex, Burke & Stockwell, 2000).

2. İLK SAYILTIAR, BÜYÜK KARŞITLIKLAR

Sahayı belirginleştirmek için, bütün üslûpbilimciler tarafından paylaşıldığı görülen iki sayılıtdan başlayabiliriz:

a-Üslûpbilim rahat bir biçimde dil ve edebiyat arasına yerleştirilebilir. O kültürel pratik gibi metnin anlaşılmasına katkıda bulunabilir. O, kültürel, edebî ve dilbilimsel araştırmalar arasında bir köprü gibi çalışabilir.

b-Bally'den Halliday'ın toplum-göstergebilimsel yaklaşımına kadar onun anahtar kavramları aynı kaldı: Dilbilimsel tercihlerin etkilerini araştırmak.

Crystal'ın (1989, p. 66) alanı nasıl tanımladığı buradadır:

"Üslûp, bir dildeki tüm olasılıklardan bir dilbilimsel özellikler dizisinin (bilinçli veya bilinçsiz) seçimi olarak görülmüştür. Bu özelliklerin taşıdığı etkiler, sadece yapılan tercihleri sezgisel biçimde anlama sayesinde anlaşılabilir... ve genellikle bu yolla etkiye tek kelimeyle cevap vermek kâfidir. Burada ... sezgimiz, üslûbun daha nesnel bir izahı ile eksiklikleri gidermek gereğidir. Üslûpbilim olarak bilinen bu yaklaşımdır."

Dolayısıyla, eğer tercih ve etki, anlam ile etkileşimin ve cevap vermenin alternatif bir yolları ise ve anlam kültürel-temelli ise, o zaman, üslûpbilim kültürel-dir. Eseri dilbilimin işlevsel dönüşümüne ilham veren Firth (1958, p. 184), bir konuşmacının "alışkanlık, gelenek, görenek öğelerini, geçmiş öğesini ve yenilik öğesini, sözel yaratış içinde geleceğin doğmakta olduğu ânın öğesini" birleştirdiği tarzı araştıran üslûpbilimi, bir araştırma sahası olarak tanımladı. Bu nedenle, eğer üslûpbilim temel ilkeleri konusunda değişmemişse, nedir? Ben onun üslûpbilimcinin taktığı gözlük olduğuna inanıyorum.

Carter & Walker (1989, p. 3), üslûpbilime karşı kanıtlardan birkaçını aşağıda topladı:

- Anlam sanki metnin dilinde hapsolmuş gibi üslûpbilim sadece sayfa üzerindeki kelimelerle ilgilenir (Ayrıca bkz. Harris, 2000).
- Üslûpbilim, okurun bir ideolojik pozisyondan başladığını ve ondan kaçamayacağını önemsemez.
- Üslûpbilim tarihsel değildir.
- Üslûpbilim edebiyatın ve edebiyat dilinin kurumsallaşmasını sorgulamaz.

Bu gibi ifadeler, sahadaki yeni gelişmeleri dikkate almadıklarından dolayı anakronizmden rahatsızlık duyar. Bu nedenle, Weber (1996) tarafından adı önerilen ama tanımlanmayan bir terim olan bağlamsallaştırılmış üslûpbilim adını verdiğim şeyi açıklamak için, ben, belirli bir şekilde tümü bugün çizebileceğimiz resme katkıda bulunan metni bu ele alma tarzlarından bazısının tarihi ortaya çıkarmayı severim. Ben bu kategorikleştirmenin son 40 yılda sahanın gelişmesinin basitleştirilmiş genel görünümünü belirtmeyi severim. Ben, Fowler'a göre, kendisinin *Yeni Üslûpbilim* (Verdonk, 1986 içinde) adını verdiği şeyi başlatan 1958'in Jakobson'un ufuk açıcı "kapalı ifade"sinden başlıyorum. Burada stratejim, kabaca iki temel grup içindeki yaklaşımları birleştirmektir. Aşağıdaki Tablo 1 bir özet sunuyor:

Tablo 1. Üslûpbilime Temel Yaklaşımlar

<i>METİN-MERKEZLİ</i>	<i>BAĞLAM-MERKEZLİ</i>
BİÇİMCİ	EDİMBİLİMSEL
ZİHNİYETÇİ	RADİKAL
METİNDİLBİLİMSEL	DENEYSSEL

3. METİN-MERKEZLİ ÜSLÛPBİLİM

a-Biçimci (Üslûpbilim)

Genel olarak "dilbilimsel üslûpbilim" (linguistic stylistics) adı verilen şeye karşı Biçimci üslûpbilim (formalist stylistics) terimini tercih ediyorum. Çünkü, Halliday'in (1967) ifade ettiği gibi, eğer üslûpbilim, edebî metinlerin incelenmesi ise, onu 'dilbilimsel' diye adlandırmak gereksiz bir tekrar (totoloji) oluyor. Rus Biçimciliğinin büyük çocuğu ve ergenliğinin doruğunda Yapısalcılığın evladı bu yaklaşım, önerilmeyen katı Uygulamalı Eleştiri araştırmasında dilbilimsel yönere başvuran Uygulamalı Eleştiri geleneğinden birkaç analistten itibaren daha fazla kökleşti. Onların stratejileri, bir nesne olarak metin üzerine yoğunlaşmakta ve onların esas ilgileri sesbilimde örneklerin, cümle düzeyinde sözcük ve sözdizimin biçimci ve mekanik betimlenmesi üzerinde kaldı. İlk yıllarında Sinclair (1963, pp. 98-99) bu yaklaşımın 'ilkelerinin deklarasyonu' adını verebileceğimiz şeyi yazdı:

"Edebiyat canlı bir organizma değildir, o ölü taşır; kağıt üzerindeki işaretler veya ses dalgasının özel frekansları veyahut bir dramatik performasyonda görsel ve işitsel olgulardır... Şiir dizelerdir, başka bir şey değil."

Bu, üslûpbilim her ne zaman saldırı altında olsa daima eleştirilen metinleri ele alışı bu şeklidir. Çok yakın zamanda Mackay (1996) (1999), bu özel hususa dair Fish'in (1973) eleştirisini yeniden başlattı. Bir biçimci yönelimin ilginç özellikler listesine ve istatistiksel açıklama işine dönüşebileceği, fakat edebiyatın bağlamda işlev görme tarzının dikkate alınmayacağı doğrudur.

b-Zihniyetçi (Üslûpbilim)

Çoğu zaman betimleyici de olsa, bu yaklaşım, dönüşümsel-üretimsel dilbilgisi ile 1980'lerde etkilenen Chomsky'ci modeli takip eder. Toolan (1990, p. 2), pek dar olduğundan bunu eleştirir. Kendi sözleri ile o, "mikrodilbilimsel üretimselliğin dönüş"ünü takip eder. Zihniyetçi üslûpbilimciler, dilin ilişkisini zihniyete değerlendirirler.

Zihniyetçi üslûpsal yaklaşımın temsili bir örneği, Thorne'un "Generative Grammar and Stylistic Analysis" (Üretimsel Dilbilgisi ve Üslûpsal Çözümleme, 1981, p. 44) adlı makalesidir. Burada Thorne, Chomsky'in ilk dönemi gibi, biçimlerin gramatikselliği ve kabul edilebilirliği ile

ilgilenmiştir. O, üslûpbilimin tanımı ile dilbilimsel yetenek manifestolarına dair yargıları eşit sayar. O, bir dilbilgisel modelin her bir şiir için geliştirilebileceğini ileri sürer. Ayrıca o, özel bir şiirde yüzey yapının derin yapıyı nasıl yansıtabileceğine dair bir araştırma önerir. O'na göre:

“... her iki araştırmanın (açık bir biçimde üretimsel dilbilgisi, dolaylı olarak geleneksel üslûpbilim) temel önermesi, zihniyetçi / akılcıdır. Her iki durumda, çok önemli veri, dil yapısı hakkında sezgisel olarak neyin bilindiğine ilişkin tepkilerdir.”

Bu tasavvurlar, önceden var olan bir normu ima eder. Thorne, Saussure'cü dilbilimi ve dolayısı ile dilbilimsel üslûpbilimi sadece gözle görünür şeyle, yani 'yüzey yapı' ile ilgilendiği için eleştirir. O, üslûpbilimsel yargıların 'derin yapı' olarak tanımlanan alana ait olduğuna inanır. Cook (1992, p. 71) derin / yüzey metaforunun biraz küçük düşürücü olduğunu belirtir. Yüzey “önemsiz, hata ve boş kafalı” ile birleştirilir. Halbuki derin “ciddî, hakikî ve düşünceli”dir. Bu anlamda zihniyetçi üslûpbilimciler, onların daha karmaşık ve anlamlı çözümlerle meşgul olduklarına inandılar. Bu yaklaşımla ilgilenenler için Freeman (1970), metinleri üretimsel-dönüşümsel bir bakış açısından inceleyen pek çok denemeyi bir araya getirdi.

c-Metin-dilbilimsel (Üslûpbilim)

Seksenlerde metin-dilbilimin gelişmesi ile anlam üstü bir düzeyde çalışan, biçimle de ilgilenen yeni bir tahlilci dalgası başladı. Onlar şimdi metni bir cümleler dizi olarak değil bir birim olarak gördüklerinden Biçimci dilbilimden ayrıldılar. Örneğin, metin dilbilimci anlatı organizasyonunu edebî metin incelemesine uygular. Anlamlar arası seçimi araştırabilir, metinsel makro-yapıları (Van Dijk, 1977) göstermek için sorun-çözme (Hoey, 1983) gibi örnekleri inceleyebilir.

Söylem teriminin de resme girmesi buradadır. Ben, söylemi tercih ettiğimde, yazılı biçime göndermede bulunduğumu ve konuşma dilinin tüm örneklerini dâhil etmediğimi aydınlatmak istiyorum. Söylembilimci söylem düzeyinde onların eserlerine yer verir. Bu durumda *söylem* terimi, metne *denktir* ve “bir cümleden daha büyük dilin sürekli gerilimi...” (Nunan, 1993, p. 5) olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte, diğer dilbilimcilere göre, *söylem*, kullanımdaki ve “hatta iletişimci bağlamdaki yorumlanması”nu ima ettiği gibi dil anlamına gelir (Nunan, 1993, pp. 6-7). Leech'in argümanlarına dayanan Tablo 2, biçimci ve işlevselci yaklaşımların arasındaki temel farkları açıklamaya yardım edebilir:

Tablo 2. Biçimcilik ve İşlevsellik

<i>Biçimciler</i>	<i>İşlevselciler</i>
Zihinsel bir olgu olarak dil	Toplumsal bir olgu olarak dil
Dilbilimsel tümeller, insan türünün (tabiatının) genel dilbilimsel mirasından kaynaklanır.	Dilbilimsel tümeller, dilin insan topluluklarına kattığı evrensel yararlarından kaynaklanır.
Dil kazanımı, öğrenmek için yapısal insan kapasitesi yönünden açıklandı.	Dil kazanımı, toplum içinde iletişimci gereklerin ve yeteneklerin gelişmesinin sonudur.
Dil, özerk bir sistemdir.	Dil, toplumsal işlevlerine bağlıdır.

Tablo 2'nin gösterdiği gibi, işlevselciler için bağlam, yalnızca bir metin parçasını çevreleyen dil değil, aynı zamanda dilbilim-dışı veya deneysel durumları da kapsar. Bu bakış açısı, bağlam merkezli üslûp biçimlerine yol açmıştır. Bağlamlaşan üslûpbilim, o zaman bir soyutlamadır. O, edebiyatı özel bir konum içindeki bir olay olarak düşünen bütün bu yaklaşımlara göndermede bulunan bir şemsiye terimdir.

4. BAĞLAM-MERKEZLİ ÜSLÛPBİLİM

a-Edimbilimsel (Üslûpbilim)

Burada, iletişimci davranış ayrıcalıklı olmaya başlar. Edibilim-merkezli üslûpbilimciler, edebî söylemi anlamının bir aracı olarak günlük konuşmayı incelerler. Leech'e (1983) göre, bu, metni bir etkileşim bakış açısından düşünmek eğilimidir. Fowler (1979, p. 15) şöyle açıklar: "Dilbilimin daha 'yüzeysel' bir sonunda, edimsel ve yararcı teori, emirler, sorular, cevaplar vs. gibi belirgin biçimde *manipulatif* yapıları incelememize yol açar. Daha soyut bir düzeyde, kinaye, varsayım ve diğer tahminler... edebiyat teorisi ve çözümleme için son derece umut veriyor." Carter & Simpson (1989), bu yaklaşımın örnekleri olarak duran bir makale koleksiyonu sunar.

b-Radikal (Üslûpbilim)

Radikal üslûpbilim (radical stylistics) terimini 1982'de uyduran Burton'du. Bu yaklaşımın ayırt edici ögesi, eleştirmenlerin metnin ideolojik damgası için araştırmasıdır. Edimbilimsel üslûpbilimciler gibi ideolojik-merkezli çözümlemeciler, ürününü ve algısını etkileyen toplumsal ve tarihsel güçler içindeki metin düzeyinin ötesine gider. Burton'un argümanları, eğer metinler sosyo-kültürel ve siyasal belirleyicilere bağlıysa, değer-yargısının (Eagleton, 1983; Graff, 1990) konusu olacağı ve bu değer yargılarının açık terimlerle tartışılabilirliği. Bir metin, sosyal bir yapıdır, sosyo-ekonomik, politik ve edebî geleneğin bir parçasıdır (Durant & Fabb, 1990; Montgomery diğ., 1992). Pratt (1989, p. 21), "...bir söylemin sosyal, tarihsel ve ideolojik boyutlarının anlaşılmasının estetik ilgilere çok katkıda bulunabileceği"ni tartışır. Van Peer (1991, p. 130) "metinselliğin kısmen bir dilbilimsel nitelik ve kısmen de metne bir bütün olarak toplum içindeki yeri ve işlevini sağlayan *sosyo-kültürel güçlerin sonucu* olduğu"nu ekler. Birch (1989, p. 167) üslûpbilimin "dil ve metin yapılarının bir incelemesi değil, aynı zamanda dilin kastettiği çeşitli yolları biçimlendiren insanların ve kurumların da incelemesi" olduğunu ifade ettiğinde, kültürel araştırmaların zarif bir biçimde edebiyatla bağlandığı yeri gösterir.

c-Deneysel (Üslûpbilim)

Burada deneysel üslûpbilim adını verdiğim şey, dilbilim, edebiyat ve kültür teorisindeki gelişmeleri en iyi kapsadığına inandığım yaklaşımdır. O, Deneysel Edebiyat İncelemesi (ESL) olarak bilinen şeydeki ilerlemelerin sonucudur. Bir akım olarak ESL, Bielefeld Üniversitesi'nde (S. J. Schmidt, P. Finke, W. Kindt, J. Wirrer, R. Zobel) NİKOL araştırma grubu ile 1973'te Almanya'da başladı. 1980'de araştırma, Siegen Üniversitesi'nde (S. J. Schmidt, A. Barsh, H. Hautmeier, D. Meutsch, G. Rusch ve R. Viehoff) yeni NİKOL gurubu ile devam etti. 1987'de, Deneysel Edebiyat Araştırması Uluslar arası Topluluğu (IGEL) kuruldu. Temel ilkelerinden biri, metin-anlamın fiziksel metnin esas bir özelliği olmaması ve anlamın cevap sürecinde yaratılması idi. Onlar, metinden metin-odaklı etkinliklere; yapıardan işlevler ve süreçlere; edebi objeden edebi sisteme bir ilgi değişimini farz ederler. Bundan dolayı, EDEBİYAT, bir metinler koleksiyondan daha fazla bir şeydir. Süreç içine dahil olan çeşitli öğelerin katılımını gerektiren bir olaydır. Radikal üslûpbilimden farklı olarak, onlar bu öğeleri ayrıntıları ile belirtirler. Deneysel Edebiyat İncelemesi (ESL), edebî eserin bütün toplumsal etkileşimlerin sahasında görüldüğü "yeni" bir paradigmatı önerir.

Bir Yapısalcının biliş teorisinden onun çerçevesini elde ederken, Deneysel Edebiyat İncelemesi, *bağlamsallaştırılmış* üslûpbilim için teorik destek sağlayabilen bilgi kuramsal, yöntembilimsel, etik ve uygulama yönlerini kapsar. Deneysel Edebiyat İncelemesi, çeşitli disiplinlerarası teorilerin bir araya toplanmasını teşvik eder. O, Yapısalcılık, Konstruktivizm ve bilişsel psikoloji, biyoloji, sosyoloji, ve diğer disiplinler arasında antropolojiyi bir araya toplayan bir teori üstü tanımlamadır ve uygulamaya yönelik güçlü bir eğilimi sürdürür.

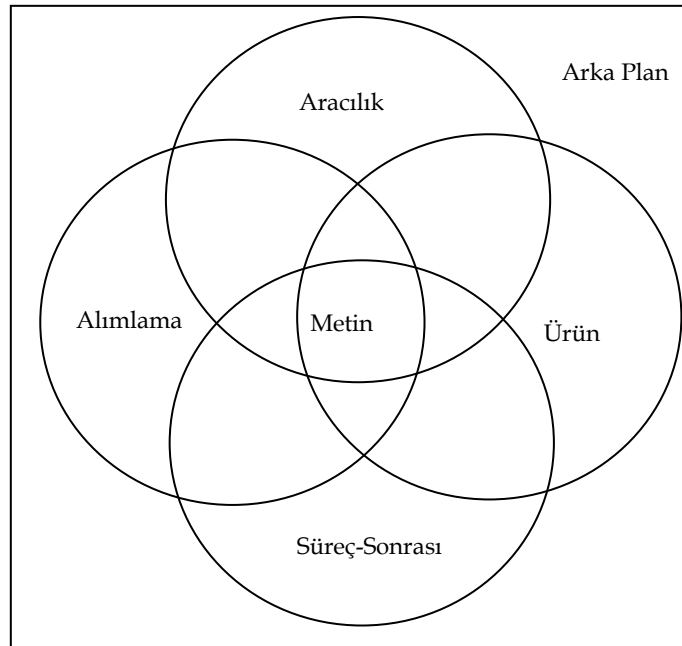
Edebiyat teorisi için Deneysel Edebiyat İncelemesi paradigması, edimbilimsel / yararçı bir bakış açısından kaynaklanır. Deneysel Edebiyat İncelemesi, metnin işlevini toplumsal sistem içinde değerlendirir. Schmidt (1983c, p. 248) bunu savunur:

“...metinler artık özerk başlıklarına göre değil, her zaman edebiyat sistemi içinde araçlar tarafından zorunlu biçimde gerçekleştirilen bu eylemlerle ilişkisine göre ele alınıyor. Eyleme yönelik bu genel yönelimin sonucu olarak, biz, ilk dört eylem rolleri (üretme, aracılık, algılama rolleri ve süreç-sonrası bu eylemler, objeler veya araçlar tarafından içselleştirilen poetik normlara göre araçlar tarafından *edebî nitelendirilen* olaylar) arasında nedensel ve zamansal ilişkiler sayesinde *yapısal olarak* tanımlanabilen toplumsal bir eylem sistemi olarak bir edebiyat modelini elde ediyoruz.

O zaman, estetik iletişim sistemi aşağıdaki eylemleri kapsar:

<i>Eylemler:</i>		<i>Roller:</i>
Eser	→	Yazarlar vs.
Aracılık	→	Kitaplar, Yayınevleri vs.
Alımlama	→	Okurlar vs.
Süreç-sonrası	→	Eleştirmenler vs.

Schmidt kendisini yazılı metinlerle sınırlandırmaz. O genelde estetik iletişimi tanımlar, ama ekonomi ve odaklamanın uğruna; ben, yalnızca yazılı metinler üzerine yoğunlaşıyorum. Eğer Schmidt’in önerdiği dört işlev ve dört rolü alırsak, aşağıdaki diyagramı elde edebiliriz:

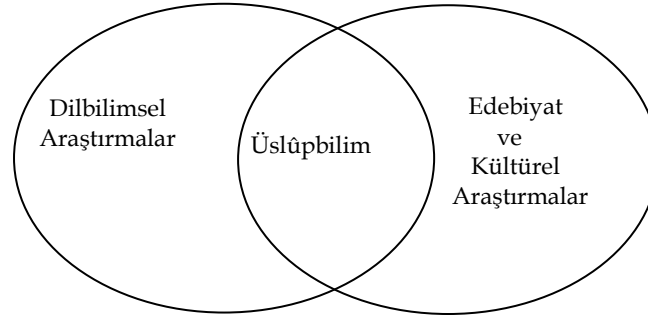

Diyagram 1. Metin ve Eylemler

Bu modele göre, metin farklı katılımcılar arasındaki diyalojik etkileşimden meydana gelir. Eser, alımlama, aracılık ve süreç-sonrası, metnin algılanma ve değerlendirilme ile onların kendi tarihlerine katılma tarzlarını etkileyen farklı eyleyenler tarafından gerçekleştirilir. Eser, yani bay veya bayanın varsayımları ve inançlarını olay haline getiren kültürel bir ürün, yazarı tarafından yapılır. Ayrıca tarihsel bir varlık olan okur, algılamadan sorumludur. Süreç-sonrası,

eleştirmenin işidir. Metinleri değerlendirmek için güç/iktidarla topluluk tarafından yetki verilen eleştirmen, çok büyük bir orana göre, metinleri ve yazarları çözümleyen veya çözümlemeyen bir tür kapı bekçisidir. Son olarak, aracılık, editörler ve yayınevlerinden vakamızla ilgili olarak öğretmenler, okullar ve eğitim sistemleri yoluyla reklam kampanyalarına kadar pek çok aktör tarafından yerine getirilen çok karmaşık bir işlemdir. Bu nedenle, benim deneysel üslûpbilim olarak önerdiğim şey, farklı sosyo-tarihsel araçların eklenmesinden meydana gelen bir metindeki somut anlamı yaratmada sorumlu olan tercihlerin ve etkilerin sosyo-kültürel imalarının araştırılmasıdır.

Ben yukarıda üslûpbilime karşı dört büyük kanıt çürüttüğüme inanıyorum. Burada üslûpbilimle ilgili iddia ettiğim hiçbir şey yanlış değildir. Özelliklerin etkilerin ve bir kimsenin onları nasıl bağlamsallaştırdığının algılanması için sorumlu olarak görülebilecek tercihi yönlendirecek bir kimsenin benimsediği yorumlayıcı modeldir. Böylece bir arayüz olarak üslûpbilim metaforuna çok göndermede bulunduktan sonra, aşağıdaki diyagramla anlatılabilir:

Diyagram 2. Arayüz Olarak Üslûpbilim

Bu diyagrama göre, bir kimsenin düzenlediği dil modeli veya bir kimsenin üslûpbilim türünü etkilemek istediği edebiyata yaklaşım ve kültürel araştırmaları bir kimse yürütür. Örneğin, edimbilimsel bakış açısından bir metni inceliyorsak, (örneğin, söz eylem teorisine dayanan dramatik metinleri yorumlarken) etkileşimli örnekleri göreceğiz; mikro-dilbilimsel bir modeli alıyorsak, önemli NP yapılarını göreceğiz; bir feminist bakış açısı, örneğin, geçişlilik örnekleri veya söz sembollerinin kullanılışı sayesinde anlatılan ideolojik düşünce örneklerini fark edecektir. Deneysel Edebiyat İncelemesinin ilkelerine dayanan bir pozisyon, serin ve metin sürecinden sorumlu araçları araştıracaktır.

Bu nedenle, değişime veya okuma tarzlarına geçişten olmadığı halde üslûpbilimdeki araştırmayı durdurmamızın zamanı gelmiştir. Üslûpbilim -veya bir metnin dilinin belirli bir topluluğun edebî diye adlandırabilmesi için nasıl karar verdiğinin araştırması- dilbilim, edebiyat ve kültür teorisindeki gelişmelerle elele gider. O, disiplinlerarası bir teşebbüstür. Ben bir tekçi üslûpbilimin tanımına karşı ve çoğulcu üslûpbilimin tanımı lehinde tartışıyorum.

5. SINIFTA ÜSLÛPBİLİM

Bu teorik manzara seyahatinden sonra, şimdi sınıfa ulaşabiliriz. Ayrıca yetmişlerin ve özellikle öğrencilere yardımla ilgili bir ürün, metinlerin daha sistemli yorumunu geliştirir, pedagojik üslûpbilimde eser adı verilen şey (Carter & Long, 1987), toplumsal yapı ile bu toplumsal yapının dilbilimsel gerçekleştirmeleri arasındaki ilişkileri yakalamaktan daha çok dil öğretimi için edebiyatı kullanmaya yönelmiştir. Örneğin, Collie & Slater (1987, p. 10), şöyle der: "Tüm amaç, o zaman, ... uygun edebiyat eserleri bağlamı içinde dil gelişimi için iletişimci ve diğer etkinliklerin yararlarından yararlanan öğrenciye izin vermektir.." Fakat, edebiyatta üstdil kullanımını için öğrenciler duyarlı kılmakla ilgili daha yeni gelişmeler de olmaktadır. Bununla ilgili o, dilbilimsel tercihlerin ideolojik imaları sözle ifade eden öğrencilere yardım etmek için

(Simpson, 1994; Wales, 1994) Language Awareness (James & Garret, 1991) ve Critical Discourse Analysis (Fairclough, 1995)'deki gelişmelerden yararlanır.

6. UYGULAMA

Bağlamsallaştırılmış pedagojik üslûpbilimsel yaklaşımlar, materyal tasarımı, metin seçimi, öğrenim stratejileri ve metin yorumlamasına gelince bu teorik çerçeveye dayanır. Bu yönelim, biçime dikkat etmeye, bağlamdan anlam inşasına imkân tanıdığı, az paylaşılan varsayımları telâfi ettiği ve tartışma ve doğruluğu kanıtlanmış çözümleme için ortak zemin sağladığı için özellikle EFL öğrencileri ile ilgilidir.

The London Underground, the London Arts Board, The British Library and the Calouste Gulbenkian Foundation ile müşterek the British Council tarafından yayımlanan Shakespeare'in "Under the Greenwood Tree" (Yemyeşil Yapraklı Ağacın Gölgesinde)'yi düşünelim. Burada şiirin bir çözümlemesini sunmaya niyetim yok, fakat bağlamsallaştırılmış bir bakış açısından doğan birkaç ilgili soruyu sunmaya niyetim var. Metin, bu şiirlerden oluşturulmuş antolojilerin 190.000 nüshayı aşkın sattığını bildiren kitapçık üzerine reklam yapıldığı gibi Londra'da objektif postalamaya tarihi ile 1986'da başlayan ve çok popüler olan bir dizi olan "Poems on the Underground" külliyyatının parçasıdır (Benson, G. Et al., 1996, p. 208).

'Under the greenwood tree'	/'Yemyeşil Yapraklı Ağacın Gölgesinde'
Under the greenwood tree	/Yemyeşil yapraklı ağacın gölgesinde
Who loves to lie with me,	/Varsa benimle uzanacak kimse;
And turn his merry note	/Sesini kuşların sesine uyduracak,
Unto the sweet bird's throat,	/Kuşlara eşlik edip kuşlar gibi şakiyacak;
Come hither, come hither, come hither:	/Hadi gelsin, hadi gelsin, hadi gelsin.
Here shall he see	/Düşman filan bulamaz kimse burada
No enemy	/Kara kışla fırtınayı saymazsa
But winter and rough weather.	/Hiç merak etmesin.
Who doth ambition shun	/Gözü tok kim varsa şu dünyada;
And loves to live in the sun,	/Yaşamayı seven açık havada;
Seeking the food he eats,	/Kendi yiyeceğini kendi bulan;
And pleased with what he gets,	/Bulduyuyla yetinen, buna da şükür diyen;
Come hither, come hither, come hither:	/Hadi gelsin, hadi gelsin, hadi gelsin.
Here shall he see	/Düşman filan bulamaz kimse burada
No enemy	/Kara kışla fırtınayı saymazsa
But winter and rough weather.	/Hiç merak etmesin.
From AS YOU LIKE IT ^{iv}	/SİZE NASIL GELİYORSA'dan.

^{iv} [*Bu şarkının çevirisi şu çeviriden alınmıştır: W. Shakespeare, *Size Nasıl Geliyorsa* (Çev.: Bülent Bozkurt), 2.bs., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 55, 57. Çevirenin notu: A.Ç.]

Eğer bir kimse, mikro-dilbilimsel yaklaşıma göre hareket ederse, kâfiye, ritim ve paralelizm sorunları doğabilir (Bu özellikleri kontrol etmek için bkz. Short, 1996, p. 124 ve 166-7). Söylem düzeyine genişleterek, şarkıya iletişimci eylem olarak bakabiliriz ve kimin neye göre hitap ettiğini sorabiliriz. Ayrıca planı/düzeni ve onun “Düşman filan bulamaz kimse burada / Kara kışla fırtınayı saymazsa / Hiç merak etmesin” dizelerinin mantığını (olumlu+olumsuz+sınırlayıcı) nasıl etkilediğini tartışabiliriz. *As You Like It* (Size Nasıl Geliyorsa)'daki bu şarkının işlevi, Elizabethçi dinleyicinin müzikle ilgili sorularına da oldukça uygun cevaptır. Bu sorular, the Underground'da bir poster olarak bu metni okumanın Shakespeare oyunlarının Oxford baskısında okumaktan veya bir icra boyunca onu dinlemekten farklı olup olmadığını sormayı yok saymaz. Ayrıca biz, the underground (yer altı) otoritelerinin ilgisine ne olduğunu, onların, çok yeni şiirle birlikte bir külliyat içinde Shakespeare'in şarkısını niçin bastıklarını, bu çeşit bir teşebbüsü halkın algılamasının ne olduğunu ve onların nasıl etkilediklerini sorabiliriz. Bunların hepsi, bizim edebî deneyim dediğimiz şeyin parçasıdır.

7. BAĞLAMLAŞTIRILMIŞ BİR YAKLAŞIM İÇİN ÖNERİLER

Bir sınıf bağlamında bu sorulara yer vermek için, bağlamsal-merkezli üslûpbilime ilişkin birkaç teorik öneri teklif ediyorum:

- Anlam veya özel bir eserin eleştirel amaçlar için yeterli olmadığı hakkında sezilere sahip olmak.
- Üslûpbilimsel tercihler örnekleri biçimlendirebilir.
- Üslûpbilimsel tercihler, okurun algıladığı anlamlı dilbilimsel örneklerdir.
- Öğrenciler, üslûpbilimsel örneklerin bir eleştirmen olarak işlerinin parçası olan işlemi fark etmiş olmalı.
- Eğer öğrenciler, tepkiyi provoke eden farklı bir örnek alanının olduğunu fark ederlerse, daha önce tartışılmamış örneklerin bir farkındalığını geliştirebilirler.
- Örnekleri manipüle etmeyi öğrenmek, öğrencilerin diğer metinlerdeki örnekleri algılamalarını geliştirebilir.
- Metinler, söylem olarak işlem görmüştür.
- Üslûpbilim sayesinde öğrenciler, sistemli den bilinçaltı ile algılanana hareket edecekler. Ne kadar deneyimli öğrenciler olurlarsa tepkileri de o kadar otomatik ve karmaşık olacaktır.
- Bir edebî metnin dilinin ayrıntılı bir incelemesi, yalnızca edebî araştırmaların yardımcı bir yönüdür. O bir alternatif değildir, ama bir yetkili yani edebî deneyimde bir yol olarak durur.
- Üslûpbilim, okurun şahsî ve toplumsal bağlamını dikkate alan bir yöntem bilimidir.

Son bir söz: Carter (1997, p. 118) şu yorumu yapar: “...Eğer 1960'lar üslûpbilimde Biçimciliğin on yılı, 1970'ler İşlevselciliğin on yılı ve 1980'ler söylem üslûpbiliminin on yılı olsaydı, o zaman 1990'lar da söylemci olarak sosyo-tarihsel ve sosyo-kültürel üslûpbilimsel araştırmaların temel uğraş olmasına dayanan on yıl olurdu.” Yeni bin yıl üslûpbilime ne getirecektir? Sorularla başladığımız gibi son veriyoruz. Bununla birlikte, üslûpbilimin farklı kültürel dalgaları hoş görmek için yeteri kadar biçimi değişken ve esnek olduğunu vurgulamak önemlidir. Bu nedenle, üslûpbilimin ne olduğunu ve onun sizin için ne yapabileceğini asla sormuyorum. Daha ziyade sizin onunla ne yapabileceğinizi soruyorum.

REFERANSLAR

BALLY, C. (1951), *Traité de stylistique française* [Fransız Üslûpbilimi Üzerine İnceleme], 2 vols., 3rd. ed., Geneva & Paris.

- BENSON, G. Et al. (eds.) (1996), *Poems on the Underground* [Yeraltı Dünyası Üzerine Şiirler], London: Cassell Publishers.
- BEX, T.; BURKE, M.; STOCKWELL, P. (2000), *Contextualized Stylistics. In Honour of Peter Verdonk* [Bağlamsallaştırılmış Üslûpbilim. Peter Verdonk'un Onuruna], Amsterdam: Rodopi.
- BIRCH, D. (1989), *Language, Literature and Critical Practice* [Dil, Edebiyat ve Eleştirel Uygulama], London: Routledge.
- , (1995), "Strategy and Contingency" (Srateji ve Acil Durum), P. Verdonk and J.J. Weber (eds), *Twentieth-Century Fiction. From Text to Context* [Yirminci Yüzyıl Kurmacası. Metinden Bağlama], London: Routledge, pp. 220-234.
- BURTON, D. (1982), "Through Glass Darkly: Through Dark Glasses" (Kara Mercek Sayesinde: Kara Gözlük Sayesinde), R.A. Carter (ed.), *Language and Literature. An Introductory Reader in Stylistics* [Dil ve Edebiyat. Üslûpbilimde Okura Giriş], London: George Allen & Unwin.
- CARTER, R.A. (1997), *Investigating English Discourse. Language, Literacy and Literature* [İngiliz Söylemini, Dilini, Okur Yazarlığını ve Edebiyatını Araştırma], London & New York: Routledge.
- , LONG, M.N. (1987), *The Web of Words. Exploring Literature through Language* [Kelimelerin Ağı. Edebiyatı Dil Sayesinde Araştırma], Cambridge: Cambridge University Press.
- , McRAE, J. (1996), *Language, Literature and the Learner* [Dil, Edebiyat ve Öğrenci], London & New York: Longman.
- , SIMPSON, P. (eds.) (1989), *Language, Discourse and Literature. An Introductory Reader in Discourse Stylistics* [Dil, Söylem ve Edebiyat. Söylem Üslûpbiliminde Okur Tanıtımı], London: Unwin Hyman.
- , WALKER, R. (1989), "Literature and the Learner, Introduction" (Edebiyat ve Öğrenci, Giriş), R. A. Carter, R. Walker & C. J. Brumfit (eds.), *Literature and Learner. Methodological Approaches. ELT Documents 13* [Edebiyat ve Öğrenci. Yöntembilimsel Yaklaşımlar. ELT Belgeleri 13], Hong Kong: MEP and The British Council.
- COMPAGNON, A. (1998), *Le Démon de la Théorie* [Teori Arasında Şeytan], Paris: Seuil.
- COOK, G. (1992), *The Language of Advertising* [Reklâm Dili], New York & London: Routledge.
- CRYSTAL, D. (1989), *The Cambridge Encyclopedia of Language* [Cambridge Dil Ansiklopedisi], Cambridge: The Cambridge University Press.
- DURANT, A; FABB, N. (1990), *Literary Studies in Action* [Eylem İçinde Edebiyat Araştırmaları], London: Routledge.
- EAGLETON, T. (1988), *Literary Theory. An Introduction* [Edebiyat Teorisi: Giriş], Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- FAIRCLOUGH, N. (ed.) (1992), *Critical Language Awareness* [Eleştirel Dil Farkındalığı], London: Longman.
- FIRTH, J.R. (1958), *Papers in Linguistics 1934-1951* [Dilbilim Üzerine Tebliğler 1934-1951], London: Oxford University Press.
- FISH, S. E. (1973), "What Is Stylistics and Why Are They Saying Such Terrible Things About It?" (Üslûpbilim Nedir ve Neden Onun Hakkında Berbat Şeyler Söylüyorlar), S. Chatman (ed.), *Approaches to the Poetics* [Poetikaya Yaklaşımlar], New York: Columbia University Press.
- FOWLER, R. (1979), "Linguistics Theory and the Study of Literature" (Dilbilimsel Teori ve Edebiyat İncelemesi), *Essays on Style and Language*, London: Routledge & Kegan Paul.

- FREEMAN, D. (1981), *Essays in Modern Stylistics* [Modern Üslûpbilim Üzerine Denemeler], London: Methuen & Co. Ltd.
- GRAFF, G. (1990), "Other Voices, Other Rooms: Organizing and Teaching the Humanities Conflict" (Diğer Sesler, Diğer Odalar: Beşeriyet Çatışmasını Organize Etmek ve Öğretmek), *New Literary History*, 21, pp. 817-839.
- HALLIDAY, M.A.K. (1967), "The Linguistics Study of Literary Texts" (Edebî Metinlerin Üslûpbilimsel İncelenmesi), S. Chatman & S.R. Levin, *Essays on the Language of Literature* [Edebiyat Dili Üzerine Denemeler], New York: Houghton Mifflin Co.
- , (1990), *Language as Social Semiotics. The Social Interpretation of Language and Meaning* [Toplumsal Göstergibilim Olarak Dil. Dil ve Anlamın Toplumsal Yorumu], London: Edward Arnold.
- HARRIS, R. (2000), "Will Stylistics Ever Grow Up?" (Üslûpbilim Hiç Gelişmeyecek mi?), 1 Temmuz'da Londra, Goldsmiths College'de the XX International Poetics and Linguistics Association Conference'da sunulan tebliğ.
- HOEY, M. (1983), *On the Surface of Discourse* [Söylemin Dış Görünüşü Üzerine], London: George Allen & Unwin.
- JAKOBSON, R. (1960), "Closing Statement: Linguistics and Poetics" (Kapalı İfade: Dilbilim ve Şiirbilim), T. Sebeok (ed.), *Style in Language* [Dilde Üslûp], Cambridge, Mass: MIT Press.
- JAMES, C.; GARRET, P. (eds.) (1991), *Language Awareness in the Classroom* [Sınıfta Dil Farkındalığı], Essex: Longman.
- LEECH, G. (1990), *Principles of Pragmatics* [Edimbilimin İlkeleri], London: Longman.
- MACKAY, R. (1996), "Mything the Point: A Critique of Objective Stylistics" (Konuyu Efsaneleştirmek: Nesnel Üslûpbilimin Bir Kitiği), *Language and Communication*, 16 (1), pp. 81-93.
- , (1999), "There Goes the Other Foot - A Reply to Short et al." (Diğer Ayak Gidiyor - Short'a Cevap vs.), *Language and Literature*, 8 (1), pp. 59-66.
- MONTGOMERY, M. Et al. (1992), *Ways of Reading. Advanced Reading Skills for Students of English Literature* [Okuma Tarzları: İngiliz Edebiyatı Öğrencileri İçin İleri Okuma Becerileri], London & NT: Routledge.
- NUNAN, D. (1993), *Introducing Discourse Analysis* [Söylem Çözümlemesini Tanıtma], London: Penguin Books Ltd.
- PEER, W. Van (1991), "But What Is Literature? Toward a Descriptive Definition of Literature" (Fakat Edebiyat Nedir? Edebiyatın Betimleyici Bir Tanımına Doğru), R.D. Sell (ed.), *Literary Pragmatics* [Edebî Edimbilim], London: Routledge.
- PRATT, M.L. (1989) "Conventions of Representation. Where Discourse Meet" (Temsil Gelenekleri. Söylemin Buluştuğu Yer), W. Van Peer (ed.), *The Taming of the Text* [Metnin Evcilleşmesi], London & New York: Routledge.
- SCHMIDT, S.J. (1982), *Foundation for the Empirical Study of Literature. The Components of a Basic Theory* [DeneySEL Edebiyat İncelemesi Vakfı. Temel Teorinin Bileşenleri], Hamburg: Buske.
- , (1983), "Interpretation: Sacred Cow or Necessity?" (Yorumlama: İnek Kutsanmış mı veya Gerekli mi?), *Poetics*, 12, pp. 239-258.
- SHORT, M. (1996), *Exploring the Language of Poems, Plays and Prose* [Şiirlerin, Oyunların ve Nesrin Dilini Araştırma], Essex: Addison Wesley Longman Ltd.

- SIMPSON, P. (1992), *Language, Ideology and Point of View* [Dil, İdeoloji ve Bakış Açısı], London: Routledge.
- SINCLAIR, J. (1963), *Ground Movement and Control at Collieries* [Kömür Ocağında Zemin Hareketi ve Kontrolü], Winconsin: I. Pitman, Madison University.
- THORNE, J. P.. (1970), "Generative Grammar and Stylistic Analysis" (Üretimsel Dilbilgisi ve Üslûpsal Çözümleme), J. Lyons (ed.), *New Horizons in Linguistics* [Dilbilimde Yeni Ufuklar], Harmondsworth: Penguin.
- TOOLAN, M. (1990), *The Stylistics of Fiction. A Linguistic-Literary Approach* [Kurmaca Üslûpbilimi. Bir Dilbilimsel Edebî Yaklaşım], London & New York: Routledge.
- , (1996), "Stylistics and its Discontent; or, Getting off the Fish 'Hook'" (Üslûpbilim ve Onun Hoşnutsuzluğu; veya Balık "Oltası" İniyor), J.J. Weber (ed.), *The Stylistics Reader*, London: Edward Arnold.
- ULLMANN, S. (1966), *Language and Style* [Dil ve Üslûp], Oxford: Basil Blackwell.
- VAN DIJK, T., (1977), *Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse* [Metin ve Bağlam: Söylemin Anlambilimi ve Edimbilimi], London: Longman.
- VERDONK, P. (1986), "Poetic Artifice and Literary Stylistics" (Poetik Hünere ve Edebî Üslûpbilim), T. D'haen (ed.), *Linguistics and the Study of Literature* [Dilbilim ve Edebiyat Araştırması], Amsterdam: Rodopi.
- WALES, K. (ed.) (1994), *Feminist Linguistics in Literary Criticism* [Edebiyat Eleştirisinde Feminist Dilbilim], London: D.S. Brewer.
- WEBER, J.J. (ed) (1996), *The Stylistics Reader. From Roman Jakobson to the Present* [Üslûpbilim Okuru. Roman Jakobson'dan Günümüze], London: Edward Arnold.
- WIDDOWSON, H.G. (1992), *Practical Stylistics* [Uygulamalı Üslûpbilim], Oxford: Oxford University Press.
- ZYNGIER, S. (1994), "Introducing Literary Awareness" (Edebî Farkındalığı Tanıtma), *Language Awareness*, 3, pp. 95-108.

Towards a Cultural Approach to Stylistics

Çev.:Yrd.Doç.Dr.Adem Çalışkan^v

Abstract: This paper discusses the different approaches to stylistics, here regarded as the cutting edge in literary-linguistic enquiry, and presents the possible benefits of a contextualized stylistics to the teaching of literature. Starting from the assumption that stylistics is a very troubled and slippery concept, it points out how the different linguistic approaches to the literary text have moved from universals and microlinguistic observations to the study of context and its influence in the way people behave, speak and communicate. The main objective of this paper is to argue that stylistics can sit very comfortably between language and literature, contribute to the understanding of the text as cultural praxis, and thus work as a bridge between cultural, literary and linguistic studies. To support this argument, some of the different lights under which stylistics has been seen are discussed. The paper concludes by offering a theoretical model which may help describe a contextualized pedagogical stylistics.

Key Words: Stylistics, Cultural Studies, Literary Awareness, Pedagogy

---

^v Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, adem.caliskan@omu.edu.tr

